

บทวิจารณ์หนังสือ ก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำ: ความท้าทายของสังคมไทย

สุพัฒน์จิตร ลาตบัวขาว¹

Supatjit Ladbuakhao²

วันที่รับบทความ: 14 พฤษภาคม 2563

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 5 ตุลาคม 2563

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 27 ตุลาคม 2563

ผู้วิจารณ์เลือกเอาหนังสือที่สถาบันพระปกเกล้าได้จัดทำเป็นหนังสือ KPI YEARBOOK ประจำปี 2562 “ก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำ: ความท้าทายของสังคมไทย” ซึ่งสถาบันพระปกเกล้า นั้นได้จัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อรวบรวม แนวคิด มุมมอง สังเคราะห์และวิเคราะห์ สถานการณ์ทางการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ในแต่ละ ช่วงเวลา โดยสถาบันพระปกเกล้ามีเจตนารมณ์ที่จะเชิญชวนให้สังคมไทยได้มีย้อนกลับ ได้พิจารณาถึงการนิยาม การให้ความหมายของคำว่า “ความเหลื่อมล้ำ” ที่ผ่านมามีนักวิชาการ ตลอดจนผู้ที่ศึกษาได้รับรู้ถึงนิยามและความหมายที่อาจจะแตกต่างกัน ทว่าการพิจารณา ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในหลายมิติ แต่ถึงกระนั้นความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อ มิติทางเศรษฐกิจมากที่สุด และด้วยการนิยามในลักษณะเช่นนี้ทำให้การแก้ไขปัญหา การกำหนดนโยบายสาธารณะ รวมทั้งทิศทางการพัฒนาประเทศไทยเป็นการแก้ไขปัญหา ที่แยกส่วน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาและลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างแท้จริง (สถาบัน พระปกเกล้า, 2562)

ทั้งนี้ “ก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำ: ความท้าทายของสังคมไทย” เป็นหนังสือ KPI YEARBOOK ประจำปี พ.ศ. 2562 ของสถาบันพระปกเกล้า โดยคณะผู้จัดทำ ศาสตราจารย์วุฒิ สาร ตันไชย และนางสาวธีรพรรณ ใจมั่น ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2562 จำนวน 1,500 เล่ม จัดพิมพ์โดย สถาบันพระปกเกล้า จำนวน 273 หน้า คำนำเขียนโดย ศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า เหตุที่กล่าวถึงหนังสือเล่มนี้เพราะว่าเป็น หนังสือเล่มใหม่ๆ และเปรียบเสมือนแหล่งสะสมองค์ความรู้ ในการที่จะอธิบายปรากฏการณ์

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการปกครองท้องถิ่น) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 10240 อีเมล: supatjit01@hotmail.com

² Graduate student in Public Administration (Local Government), Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration, Bangkok 10240. E-mail: supatjit01@hotmail.com

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในหลายมิติ จากความเห็นและบทวิเคราะห์/สังเคราะห์ของนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ สิทธิมนุษยชน เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ การจัดการศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งด้านการแพทย์ที่มีต่อประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำเพื่อให้เกิดการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเป็นเหตุแห่งความเหลื่อมล้ำในหลากหลายมิติ อันจะนำมาสู่การลดความเหลื่อมล้ำและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ สถาบันพระปกเกล้าได้นำเสนอความเห็นและบทวิเคราะห์/สังเคราะห์ของนักวิชาการ อาทิ ศาสตราจารย์กิตติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี, ดร.เอกพันธ์ ปิณฑวนิช, เอ็นนู ชื่อสุวรรณ, นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป, ดร.ถวิลวดี บุรีกุล, ดร.รอยล จิตรดอน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงมณี เลาวกุล และศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย จำนวน 8 บทความดังต่อไปนี้

บทความแรกว่าด้วยเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา” เขียนโดย ศาสตราจารย์กิตติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี บุคคลผู้มีประสบการณ์ในฐานะนักพัฒนาที่ทำงานร่วมกับชุมชน มากกว่า 4 ทศวรรษ (สถาบันพระปกเกล้า, 2562, น. 3-20) สิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอในบทความจึงเปรียบเสมือนเป็นบทนำของบทความอีก 7 บทความที่เหลือ ในบทความของผู้เขียนนั้น แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วนย่อย เริ่มจากส่วนแรก เป็นความพยายามที่จะให้ผู้อ่านได้เข้าใจในปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมโลก และสังคมไทยมากยิ่งขึ้น โดยตั้งแต่ส่วนแรกของบทความ ผู้อ่านจะเข้าใจภาพการทับซ้อนกันของคำว่า “ความเป็นธรรม” และ “ความเหลื่อมล้ำ” ซึ่งเป็นปัญหาของสังคมไทยอย่างแท้จริง ส่วนที่สอง ความเหลื่อมล้ำนั้นสามารถอธิบายได้หลากหลายมิติมากกว่าการให้ความหมายในมิติความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ อาทิเช่น ความเหลื่อมล้ำตั้งแต่กำเนิด ความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำทางผิวสี ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพ ความเหลื่อมล้ำตามถิ่นที่อยู่อาศัย ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางโอกาส ความเหลื่อมล้ำในสิทธิ รวมทั้งความเหลื่อมล้ำในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ทำให้เรารู้ว่าแท้จริงแล้วความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนใหญ่แล้วนำมาสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ส่วนที่สาม พูดถึงรูปแบบความเหลื่อมล้ำทางสังคมว่าเป็น “โครงสร้างอำนาจทางตั้ง” เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจในระดับบนกับผู้ไม่มีอำนาจในระดับล่าง (ความสัมพันธ์แบบบนลงล่าง) ส่วนที่สี่ กล่าวถึง “ความเหลื่อมล้ำ ย่อมซ้อนทับอยู่กับความเสียสมดุล” แน่นนอนว่าการเสียสมดุลนั้นมีหลายมิติ ทั้งการเสียสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และในตัวของคุณเอง อันเกิดจากปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเหลื่อมล้ำในทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพ และความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงชาย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจารณ์มองว่าการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

ควรจะทำการศึกษาและพิจารณาเพิ่มเติมในประเด็นรายละเอียดอย่างเจาะลึกในแต่ละด้าน เพื่อทบทวนสาเหตุและการพัฒนา โดยใช้กลไกการพัฒนาแบบการกระจายอำนาจมากกว่า การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่รัฐส่วนกลาง เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ส่วนท้าย เปรียบเสมือนเป็น “แม่บท” ในการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำ โดยผู้เขียนได้เสนอว่า การสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ ควรเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ โดยทุกภาคส่วน จะต้องรวมตัวกันขับเคลื่อน “การก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำเพื่อสร้างความเป็นธรรมแห่ง การอยู่ร่วมกันในสังคมไทย” ในส่วนนี้ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนว่าการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนั้นรัฐบาลต้องให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อน การพัฒนาเพื่อสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ สิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือ กำหนดเป็นวาระ แห่งชาติ ตามแนวทางใหญ่ๆ 3 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ [สศช.], 2559)

(1) สร้างความเข้าใจและจิตสำนึกแห่งความเป็นธรรมในสังคม ตัวอย่างเช่น การเคารพ ศักดิ์แห่งความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกในการที่จะ อยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรมได้

(2) ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจเพื่อความเป็นธรรม ตัวอย่างเช่น การปฏิรูปโครงสร้าง อำนาจ โดยการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จัดการตนเอง แบบมีส่วนร่วม และสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนต่างๆ ในสังคม รวมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ

(3) การปฏิบัติและการโดยใช้หลักไครมีน้อย รัฐและสังคมพึงให้มาก ตัวอย่างเช่น รัฐพึงสร้างโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรมและบริการสาธารณะให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง และมากที่สุด

ในบทความมีกระบวนการคิดโดยเชื่อมโยงระหว่างการเมืองการปกครองกับ ความเหลื่อมล้ำ และปัญหาอาชญากรรมกับความเหลื่อมล้ำ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ ความเหลื่อมล้ำในสังคม เช่น ประเทศไทยขึ้นชื่อที่มีความเหลื่อมล้ำสูง และยังถกเถียงกัน อย่างมากว่าเป็นที่ 1 หรือที่ 3 ในโลก หากคำนึงถึงงานวิจัยของ วิลกินสัน และพิกเกต ที่กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำกับปัญหาอาชญากรรมในสังคม สังคมไทย อาจจะต้องทบทวนความคิดว่าการสั่งสอนให้คนเป็นคนดีอย่างเดียวยังคงไม่พอ อาจจะต้อง คำนึงถึงระบบและโครงสร้างที่เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมของผู้อื่นในสังคมอีกด้วย (Wilkinson & Pickett, 2010)

บทความเรื่อง “ความเห็นต่างทางการเมือง รอยร้าวและการก้าวข้ามสู่สังคมสันติสุข” เขียนโดย ดร.เอกพันธ์ ปิณฑวนิช ผู้อำนวยการสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหิดล (สถาบันพระปกเกล้า, 2562, น. 21-38) เป็นหนึ่งในบทความที่มีมุมมองต่อความเหลื่อมล้ำบนมิติของความเห็นต่างทางการเมือง ซึ่งผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่าเหตุปัจจัยของความขัดแย้งทางการเมืองของไทยยังดำรงอยู่และแม้ในปัจจุบันก็ยังคงไม่ได้รับการแก้ไข จัดการ หรือแปลงเปลี่ยนแต่อย่างใด ดังนั้น จากบทความนี้ทำให้เข้าใจในมูลเหตุแห่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในมิติทางลึก โดยมูลเหตุแห่งความขัดแย้งนั้นเกิดจากความเห็นต่างทางการเมืองของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความเป็นเผด็จการในช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2562 ยิ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้มีความขัดแย้ง และความเกลียดชังทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะว่าการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ จะถูกมองโดยมีช่วงเวลากำกับเพื่อให้มีความเข้าใจในบริบทแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง มองอย่างเข้าใจ วิเคราะห์อย่างรอบด้าน และปัจจัยเหล่านี้จะนำมาสู่ “การเยียวยาอดีต การเปิดพื้นที่ในปัจจุบัน และก้าวสู่นาคตร่วมกัน” การที่ผู้เขียนได้เฝ้ามองการกระทำที่ผ่านมาของหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเยียวยาอดีต พบว่า นอกจากจะไม่มีกระบวนการในการเยียวยาอดีตแล้ว ในปัจจุบันยังมีความอยุติธรรมทางการเมืองเป็นตัวกระตุ้นให้บาดแผลที่เกิดขึ้นในอดีตทวีความเจ็บปวดมากขึ้น และเหนียวรั้งไม่ให้คนในสังคมเดินต่อไปได้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและดำเนินต่อมาในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาก็ยังคงดำเนินต่อไป และไม่มีทีท่าว่าจะหาทางคลี่คลายลงได้ (Philpott, 2012) สำหรับการเปิดพื้นที่ในปัจจุบันนั้นไม่ได้เปิดพื้นที่เพื่อเป็นเวทีทางสังคมที่เปิดกว้าง (Grand Social Platform) ขณะเดียวกันกลับทำให้พื้นที่เหล่านี้หดหายไป การเข้าถึงอำนาจและใช้อำนาจที่ผ่านมาสสร้างความไม่สมดุลของอำนาจและความไม่สมดุลของอำนาจเหล่านี้จะเป็นตัวเร่งให้เกิดปฏิกิริยาโต้กลับด้วยความรุนแรง (Beck, 1999) ซึ่งประกอบด้วยความเกลียดชัง เคียดแค้น และความกลัวเข้ามาเป็นตัวผลักดันโอกาสในการเกิดความรุนแรงจากผู้ถูกกระทำก็จะมีมากขึ้น ดังนั้น สังคมไทยยังมีความเสี่ยงต่อการใช้ความรุนแรงต่อกันโดยเฉพาะประเด็นที่เป็นความขัดแย้งทางการเมืองค่อนข้างสูง ผู้เขียนจึงได้เสนอแนวทางในการก้าวสู่นาคตร่วมกันของสังคมไทยว่า หากมีการเยียวยาอดีตผนวกกับการเปิดพื้นที่ทางสังคมจะช่วยให้คนในสังคมเห็นคุณค่าร่วม อาทิ การเคารพในระบอบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน และการให้ความสำคัญกับหลักนิติธรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ผู้วิจารณ์มองว่าความขัดแย้งที่เกิดจากความเห็นต่างทางการเมือง มักเกิดจากความคิดของผู้คนในสังคมที่มีทัศนคติต่อการเมืองที่แตกต่างกัน จึงนำมาสู่เหตุการณ์รัฐประหารในช่วงที่ผ่านมา เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำให้มีผู้บาดเจ็บ เสียชีวิต หรือมีญาติใกล้ชิดที่บาดเจ็บหรือเสียชีวิต จากเหตุการณ์ดังกล่าวก็นำมาสู่แนวคิดในการที่จะทำให้ทุกฝ่ายได้รับการเยียวยาบาดแผล และรู้สึกถึงความยุติธรรมทางสังคมและความเป็นตัวตน และการรับรู้จากคนในสังคม จากการเยียวานำมาสู่การเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นทาง

การเมืองเพื่อจะนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยหวังว่าจะเป็นช่องทางที่ช่วยให้กลุ่มคนในสังคมได้รับสิทธิเสรีภาพทางการเมือง และก้าวข้ามความขัดแย้งทางการเมืองจากอดีตจนถึงปัจจุบันร่วมกัน ในการนี้อาจจะต้องใช้กระบวนการสันติวิธีหรือการสานสัมพันธ์ทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง กล่าวคือ การพยายามทำให้กลุ่มคนที่มีความเห็นต่างกันสามารถก้าวข้ามอัตลักษณ์ของตัวเอง อีกทั้งการหาทางออกร่วมกันและเปิดทางออกให้ทุกฝ่าย เช่น การปฏิรูปที่เป็นระบบ เศรษฐกิจที่เป็นธรรม ลดการใช้อำนาจรัฐ ทำให้กฎหมายและการเลือกตั้งเป็นระบบที่ยุติธรรม เป็นต้น

ต่อมาบทความว่าด้วย “ความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” (สถาบันพระปกเกล้า, 2562, น. 39-64) เขียนโดยอาจารย์เอ็นนู ซื่อสุวรรณ โดยมุ่งศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ควบคู่กับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมไทย โดยมุ่งหวังให้มีความมั่นคงและปลอดภัยทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครอบครัว และปัจเจกบุคคล ประชากรอยู่ดีกินดี มีสุขภาพดี จากผลการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันและทั่วถึง มีงานทำ มีรายได้ที่พอเพียงกับการดำรงชีวิต มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย อาหาร และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยชี้ให้เห็นว่าสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบัน เป็นสภาพปัญหาที่เชื่อมโยงกับระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข หลักประกันทางสังคม ค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมไทย รวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และเมื่อเข้าใจในสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นแล้ว บทความได้ชี้ให้เห็นถึงดัชนีชี้วัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทย หรือที่เรียกว่า “ดัชนีความก้าวหน้าของคน Human Achievement Index-HAI” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินความก้าวหน้าของคนในระดับจังหวัด และให้จังหวัดต่างๆ ได้ทราบถึงลำดับตำแหน่งความก้าวหน้าของคนในจังหวัดของตน พร้อมทั้งจุดด้อยในการพัฒนาคน อันจะนำไปสู่การศึกษาข้อมูลในเชิงลึกเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคนให้มีคุณภาพและวิเคราะห์ให้เห็นถึงเหตุแห่งความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมในสังคมไทย โดยกล่าวว่าความเหลื่อมล้ำมีสาเหตุสำคัญจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สมดุล การบริหารราชการแผ่นดินที่ขาดประสิทธิภาพ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นดำเนินการล่าช้า และการขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ และเมื่อได้ทำการวิเคราะห์เหตุแห่งความเหลื่อมล้ำในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แล้ว ไม่เพียงเท่านั้นผู้วิจารณ์มองว่าความเหลื่อมล้ำอาจมีสาเหตุมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ เทคโนโลยีสมัยใหม่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มที่สามารถเข้าถึงได้ ในขณะที่กลุ่มคนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงได้ และมีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยี ยกตัวอย่าง แรงงานขั้นต่ำที่มีทักษะต่ำ ไม่สามารถเข้าสู่

ระบบภาคอุตสาหกรรมและการบริการสมัยใหม่ได้ ทั้งจะถูกนำมาทดแทนด้วยเทคโนโลยี ทุนยนต์ ยิ่งไปกว่านั้นถือเป็นความท้าทายต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้รวบรวมแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้อย่าง ครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อเป็นแนวในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสังคมไทย ทั้งยังได้เน้นย้ำว่า แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นต้องดำเนินการอย่างจริงจัง และต่อเนื่องตามประเด็นและแผนแม่บทของยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้าง ทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยมี สำนักงานบูรณาการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นกลไกที่กำกับดูแล การขับเคลื่อนประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ภายใต้หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงและหลักการพัฒนามตามพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” รวมทั้งติดตาม ประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดจนนำ “วิสาหกิจเพื่อสังคม” มาใช้เป็น เครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีส่วนร่วมอย่างสำคัญจากภาคธุรกิจที่มุ่งมั่นสร้าง ผลกระทบทางสังคม

ผู้วิจารณ์ยังเชื่อว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศไทยให้มีความเป็นธรรม ในสังคมและการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับ อาจจะต้องเริ่มจากงานบทความของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จากเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (ป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2543) ทั้งนี้ ถือเป็นความท้าทายของสังคมไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะว่าการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศจึงต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนตั้งแต่ ระดับครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น และระดับชาติให้มีประสิทธิภาพ ที่สอดคล้องกับการพัฒนา พลเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 จากแนวคิดที่ว่า “การสร้างรากฐานของประชาธิปไตย ที่มั่นคง คือ การพัฒนาคนและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง” และเมื่อประชาชนมีการพัฒนา ที่ถูกต้องเหมาะสมก็พร้อมที่จะเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม และจำเป็นต้องมีกลไกการขับเคลื่อน ที่มีศักยภาพอย่างมากเพื่อเชื่อมโยงบูรณาการหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน

บทความเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข” ของนายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป เป็นอีกหนึ่งบทความที่จะสะท้อนให้สังคมไทยได้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “ความเหลื่อมล้ำ ด้านสาธารณสุข” โดยผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาบทความได้ดังนี้ (พลเดช ปิ่นประทีป, 2562, น. 1-29)

ส่วนที่หนึ่ง การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความยากจน ความเหลื่อมล้ำและความ เป็นธรรม

ส่วนที่สอง ระบบสุขภาพกับความเป็นธรรม ประเทศไทยหลังจากที่มีพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ได้พัฒนาไปอย่างก้าวหน้า ในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และด้านการสาธารณสุข โดยประชาชนเป็นผู้ได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลจากหนึ่งในสามระบบหลักตามสิทธิของตน คือ สวัสดิการข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ ระบบประกันสังคม และระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นท้าทายด้านสาธารณสุขที่ควรมีการผลักดันเพื่อพัฒนาระบบสาธารณสุขให้ดียิ่งขึ้น ทั้งในการเข้าถึงบริการสุขภาพ การพัฒนาคุณภาพบริการและการสร้างความเท่าเทียมกันและความเป็นธรรมในการได้รับบริการ

ส่วนที่สาม ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข โดยมีการยกตัวอย่างกรณีศึกษา 3 กรณี ได้แก่ กรณีบุคลากรโรงพยาบาลรัฐแบกภาระหนัก คุณภาพการบริการมีความเหลื่อมล้ำ กรณีโรงพยาบาลเอกชนสะดวกกว่า แต่ค่ารักษาแพงมาก ควบคุมราคาไม่ได้ และกรณีที่สามเป็นปรากฏการณ์ที่แพทย์กระจุกตัวในเมืองใหญ่ ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาคในสามกรณีนี้เป็นตัวแทนสะท้อนว่าเกิดปัญหาในเรื่องความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุขในสังคมไทย

ส่วนที่สี่ การวิเคราะห์ถึงสาเหตุความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพที่เกิดขึ้น โดยวิเคราะห์ว่าเกิดจาก “มูลเหตุ” สำคัญด้านการจัดการงบประมาณ ระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลของกระทรวงสาธารณสุข ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหามองไกลและการกระจุกตัวของบุคลากรระบบงานของโรงพยาบาลเอกชนมีศักยภาพและประสิทธิภาพในการบริหาร แต่ยังขาดนโยบายที่จะนำมาใช้ในการพัฒนา การบริหารงานหน่วยบริการประชาชนยังคงรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ไม่ได้รับการแก้ไขในเชิงโครงสร้าง ระบบหลักประกันสุขภาพสามกองทุน ขาดการบูรณาการด้านงบประมาณและสิทธิประโยชน์ ประชาชนทั่วไปยังขาดทัศนคติ “สร้างนำซ่อม” และการรอบรู้เท่าทันสุขภาพ ในขณะที่งานส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคอ่อนแรงลงไป ระบบสารสนเทศและข้อมูลสุขภาพขาดประสิทธิภาพ รวมถึงกลไกนโยบายและการบริหารงานด้านสาธารณสุขยังขาดสมดุลและความเป็นธรรม

ส่วนที่ห้า ว่าด้วยแนวทางในการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุขโดยคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ คปสธ. ได้จัดทำแผนปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุข และเสนอแนวทางการปฏิรูปไว้ 4 ด้าน คือ ด้านบริหาร ด้านบริการ ด้านความรู้ และด้านงบประมาณระบบหลักประกันสุขภาพ ซึ่งประกอบด้วย 10 ประเด็นย่อย อาทิ การจัดตั้งกลไกคณะกรรมการนโยบายสุขภาพแห่งชาติ การจัดให้มีกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับเขต การวางระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศสุขภาพ ระบบแผนกำลังคนด้านสุขภาพในระยะยาว ระบบบริการการแพทย์ปฐมภูมิ การพัฒนาระบบแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทยเพื่อเศรษฐกิจ

ระบบการแพทย์และการสาธารณสุขในภาวะฉุกเฉิน การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค การส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ คำนึงถึงผู้บริโภคและผู้ให้บริการ และระบบความยั่งยืน และเพียงพอต่อการเงินการคลังสุขภาพ

ในส่วนที่หก กระบวนการว่าด้วยการลดความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุขของสังคมไทย จะประสบความสำเร็จดังภาพหวังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สังคมไทยจะต้องก้าวข้ามความท้าทาย ใน 5 ประการ คือ ครม.ใหม่กับการปฏิรูป ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการ ปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุข หน่วยงานอิสระด้านสุขภาพ และบทบาทของวุฒิสภา

จากบทความข้างต้น ผู้วิจารณ์มองว่าระบบสาธารณสุขของไทยในปัจจุบันมีข้อจำกัด ในหลายๆ ประเด็น และยังมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ การเข้าถึงสวัสดิการสังคม ด้วยเหตุนี้ภาครัฐต้องเร่งพัฒนาระบบสาธารณสุขของประเทศ ทั้งในด้านการเข้ารับบริการสุขภาพ การพัฒนาคุณภาพบริการและการสร้างความเท่าเทียม และเป็นธรรมในการได้รับบริการ (Health Equity)

บทความเรื่อง “ประชาธิปไตยเพศภาวะ: การเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศ ในทางการเมืองในประเทศไทย” (สถาบันพระปกเกล้า, 2562, น. 95-135) เป็นอีกมิติหนึ่งของ ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ซึ่งเขียนโดย ดร.ถวิลวดี บุรีกุล ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า ซึ่งในบทความแสดงให้เห็นถึงผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ระดับชาติ เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ว่าทำให้ประเทศไทยมีการยกระดับในเรื่องของ ความเสมอภาคระหว่างเพศในทางการเมือง ตลอดจนศึกษาถึงทัศนคติของประชาชนชาวไทย ต่อการยอมรับให้ผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทในทางการเมืองมาก โดยใช้กรอบแนวคิดตามหลัก ประชาธิปไตยเพศภาวะ (Gender Democracy) จากข้อมูลทางสถิติที่ผู้เขียนได้นำเสนอนั้น ชี้ให้เห็นภาพทัศนคติและมุมมองที่มีต่อบทบาทผู้หญิงในทางการเมืองได้เป็นอย่างดี เพราะหาก ศึกษาข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบระหว่างสัดส่วนของผู้หญิงที่อยู่ในตำแหน่งทางการเมืองในระดับ โลกและประเทศไทยแล้วจะพบว่า เป็นสัดส่วนที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพราะในระดับโลก มีสัดส่วนผู้หญิงในตำแหน่งทางการเมืองราวร้อยละ 24 ของจำนวนสมาชิกรัฐสภาของโลก ในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยจากการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 มีเพียงจำนวนประมาณร้อยละ 16.2 เท่านั้น และยังไปกว่านั้นกรณีของการแต่งตั้ง สมาชิกวุฒิสภาจำนวน 250 คน พบว่าในจำนวน 250 คนนั้น มีสมาชิกวุฒิสภาหญิง จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 10.4 (ประกาศแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา, 2562) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากวัฒนธรรมค่านิยมชายเป็นใหญ่การไม่ยอมรับให้ผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง การเป็นตัวแทนอย่างเป็นทางการและการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและผู้ชายในสาธารณะ ที่สังคม

เปิดโอกาสให้โดยเฉพาะในทางการเมืองที่พรรคการเมืองต้องพิจารณาส่งผู้สมัครหญิงให้มากขึ้นนั้นยังไม่บรรลุผลในเชิงผลลัพธ์ ทำให้การได้ตำแหน่งในฐานะผู้นำมีน้อย นอกจากนี้ การสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อการสร้างความเสมอภาคทางเพศและลดช่องว่างระหว่างเพศในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองยังมีน้อย

ในตอนท้ายของบทความว่าด้วยเรื่อง “สิ่งที่ต้องดำเนินการในประเทศไทย” ว่าเส้นทางสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ใส่ใจเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ หรือประชาธิปไตยเพศภาวะควรมีมาตรการเพื่อสนับสนุนให้เกิดการยกระดับความเสมอภาคระหว่างเพศให้เป็นจริงโดยมีมาตรการที่ส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองและการตัดสินใจ มีการสร้างเสริมคุณลักษณะที่สำคัญ อาทิเช่น ภาวะผู้นำ การมีจิตอาสาในการทำงานเพื่อสังคม เพื่อสร้างเสริมศักยภาพให้กับผู้หญิง มีนโยบายให้การสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองและการตัดสินใจ มีกฎหมายและนโยบายรองรับให้ผู้หญิงมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น มีการสนับสนุนของพรรคการเมือง มีการสนับสนุนจากครอบครัวและเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ (ส่วนบุคคล) และมีการเปิดโอกาสของสังคม และควรต้องมีการปรับทัศนคติของผู้หญิงให้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ปรับทัศนคติของสังคมให้ยอมรับความสามารถของผู้หญิง มีการปรับปรุงนโยบายและกฎหมายเพื่อให้รองรับต่อการเป็นตัวแทนทางการเมืองของผู้หญิง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้หญิงสมัครเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง และส่งเสริมให้พรรคการเมืองมีนโยบายส่งเสริมนักการเมืองผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น และมีการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงให้พร้อมสำหรับการเป็นตัวแทนทางการเมือง

ผู้วิจารณ์มีข้อค้นจากบทความพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีค่านิยมชายเป็นใหญ่ การไม่ยอมรับให้ผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง การเป็นตัวแทนอย่างเป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและผู้ชายในสาธารณะที่สังคมเปิดโอกาสให้โดยเฉพาะในทางการเมืองที่พรรคการเมืองต้องพิจารณาส่งผู้สมัครหญิงให้มากขึ้นนั้นยังไม่บรรลุผลในเชิงผลลัพธ์ ทำให้การได้ตำแหน่งในฐานะผู้นำมีน้อย

ในทางปฏิบัติ พบว่า ประชาชนให้การยอมรับความเสมอภาคระหว่างเพศ โดยการยอมรับให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาททางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางในการเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศให้เป็นกระแสในประเทศไทย จากการศึกษาของเอเชียเนบรอมิเตอร์ในปี พ.ศ. 2556-2557 พบว่า ประเทศที่มีการยอมรับให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองสูงสุด คือ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ และประเทศไทย กรณีของประเทศไทยมีนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกคือ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีคนที่ 28 ที่มีอายุน้อยที่สุด ยังเป็นอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคเพื่อไทย ฯลฯ ถือเป็นความท้าทายในการที่จะเข้ามาขับเคลื่อนนโยบายและการพัฒนา

ประเทศและท้องถิ่น รวมถึงการจัดบริการสาธารณะแก่ประชาชน และยังส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันทางสังคม ความเสมอภาคระหว่างเพศ ลดช่องว่างระหว่างเพศภาวะทางการเมืองลง

บทความต่อมา เป็นตัวอย่างของความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาประเทศที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และแนวทางในการพลิกฟื้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนถูกนำเสนอผ่านบทความเรื่อง “จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรม เท่าเทียม” (สถาบันพระปกเกล้า, 2562, น. 136-171) ของ ดร.รอยล จิตรดอน เลขาธิการมูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยในตอนต้นของบทความผู้เขียนได้นำเสนอภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยโดยนำเสนอตัวเลขเพื่อชี้ให้เห็นถึงภาพปัญหาของประเทศทั้งเรื่องการจัดสรรการจัดการ การเข้าถึง โครงสร้างระบบต่างๆ โดยเฉพาะด้านทรัพยากรน้ำ พื้นที่ชลประทานอยู่ใกล้เมือง อยู่ในเมืองในภูมิภาคต่างๆ ของกรณีศึกษา ชุมชนบ้านห้วยปลาหลด เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ละอู ชุมชนป่าภูเก้าภูกระแต ชุมชนบ้านเป็ดใน ในขณะที่ฉายภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนก็ได้ฉายให้เห็นภาพของความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสามารถพลิกฟื้นชุมชนและป่า มาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ได้ค้นพบความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชนตามมา เกิดการรวมตัวพัฒนาโครงสร้างการจัดการของชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการน้อมนำแนวพระราชดำริไปพัฒนาอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่าอย่างบูรณาการ ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ มั่นคง ยั่งยืน

จากตัวอย่างความสำเร็จเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าแนวพระราชดำริที่ชุมชนนำมาใช้ทั้งหลักการและรูปแบบ เริ่มจากการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จะเห็นได้เด่นชัดว่าถ้าชุมชนไม่รู้จัก ไม่เข้าใจตนเอง จะไม่สามารถวางแผนแก้ต้นเหตุให้ถูกต้องได้ ส่วนการเข้าถึงคือ ทุกชุมชนร่วมมือกันร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ การพัฒนาจึงต้องใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่เป็นกรอบในกำกับ ทำให้การพัฒนาของชุมชนมุ่งไปสู่ความสมดุล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป

บทความว่าด้วยเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติในสังคมไทย” (สถาบันพระปกเกล้า, 2562, น. 172-229) นักวิจัยดีเด่นที่ได้รับการยอมรับในแวดวงวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงมณี เลาวกุล ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับมิติในการพิจารณาความเหลื่อมล้ำ โดยได้มีการกล่าวถึงความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ ในสังคมไทย ที่นอกเหนือจากความเหลื่อมล้ำในมิติของรายได้และรายจ่ายซึ่งมีข้อมูลและการศึกษาให้เห็นเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มพิจารณาจากประเด็นความเหลื่อมล้ำ

ด้านทรัพย์สินในมิติต่างๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์นั้นเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการถือครองทรัพย์สินในภาพรวม การถือครองทรัพย์สินทางการเงิน การถือครองที่ดิน รวมทั้งได้วิเคราะห์เกี่ยวกับความมั่งคั่งของมหาเศรษฐีในสังคมไทยส่วนที่สอง ได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในระดับภาคที่มีความแตกต่างกัน (สศช., 2561, น. 23-24) อันเนื่องมาจากสาเหตุ ดังนี้ 1) ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวตั้งแต่กำหนดที่ไม่เท่าเทียมกัน 2) ความแตกต่างของปัจจัยด้านโครงสร้างเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาค และปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาค ผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาคไม่เท่ากัน 3) การกระจายรายได้จากการผลิตในแต่ละภูมิภาคไม่เท่าเทียมกัน จะเห็นได้ว่ารายได้ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในภาคกลาง 4) ความแตกต่างของการพัฒนาของคนแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะการพัฒนาคนด้านการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพสร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งเมื่อได้วิเคราะห์ข้อมูลด้านรายได้ในแต่ละภูมิภาคแล้วนั้น ด้วยเหตุปัจจัยทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวตั้งแต่กำเนิดที่ไม่เท่าเทียมกัน ความแตกต่างของปัจจัยด้านโครงสร้างเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาค การกระจายรายได้จากการผลิตในแต่ละภูมิภาคที่ไม่เท่าเทียมกัน และความแตกต่างของการพัฒนาคนของแต่ละภูมิภาค ในส่วนต่อมาคือ ความเหลื่อมล้ำของรายได้ภายใต้ระบบภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข ความเหลื่อมล้ำด้านสวัสดิการสังคม ความเหลื่อมล้ำด้านที่ดินทำกิน การเข้าถึงแหล่งทุน และโครงสร้างพื้นฐาน และความเหลื่อมล้ำด้านกระบวนการยุติธรรม ในช่วงท้ายของบทความจะเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย นอกจากนี้จะใช้นโยบายทางด้านรายได้และสวัสดิการสังคมต่างๆ แล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เน้นไปที่การกระจายการถือครองทรัพย์สินให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น จึงจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้

บทความสุดท้ายของหนังสือ “ก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำ: ความท้าทายของสังคมไทย” เป็นการนำเสนอกลไกในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย โดย ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า ได้เขียนบทความเรื่อง “การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” (สถาบันพระปกเกล้า, 2562, น. 229-255) ซึ่งในบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงหลักการในการปกครองท้องถิ่น และการกระจายอำนาจว่าตั้งอยู่บนหลักการเรื่องการเป็นองค์กรของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน และที่สำคัญองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรบริหารที่มีความใกล้ชิดกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากที่สุด ประกอบกับผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น และข้าราชการท้องถิ่นบริหารและดำเนินการภายใต้มิติ “ความรับผิดชอบ” ใน 3 ส่วน ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตามกฎหมาย ความรับผิดชอบต่อการเมือง และความรับผิดชอบต่อสังคม จากความรับผิดชอบต่อ

สู่บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 250 ได้บัญญัติไว้เกี่ยวกับการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยระบุอย่างชัดเจนว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการดูแลและจัดบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ดังที่กล่าวมาข้างต้นนำมาสู่การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ: บทบาทที่ทำนายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้เขียนเสนอว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ไขปัญหาและลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน ท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำหน้าที่แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น จึงได้เสนอเพิ่มเติมว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรทำงานโดยยึดแนวคิดเรื่อง “คุณภาพสังคม” เป็นแกนกลางในการแก้ไขปัญหา เพราะจะนำมาซึ่ง “สุขภาวะที่ดีของชุมชน” ทั้งนี้ คุณภาพสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบใน 4 มิติ ได้แก่ การสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม การหลอมรวมทุกคนในสังคม/การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การเสริมสร้างพลังทางสังคม ในช่วงท้ายของบทความผู้เขียนได้มีข้อเสนอต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบทบาทภาครัฐ โดยเสนอว่าในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดบริการสาธารณะในลักษณะที่เป็นการทำงานที่เน้นให้ครอบคลุมพื้นที่ และทำให้ลึกในเชิงรายละเอียดเพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่ม “ทำงานแบบ Job Enlargement และ Job Enrichment” รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องออกแบบการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับภูมิสังคม โดยเข้าใจในความแตกต่างทางสภาพภูมิประเทศ ลักษณะพื้นที่ วิถีชีวิต ประเพณี สภาพสังคม เศรษฐกิจ และค่านิยม ความเชื่อในแต่ละพื้นที่ การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการนวัตกรรม และการสร้างสรรค์ประเภทของบริการที่สามารถตอบโจทย์ปัญหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่ หรือการจัดบริการสาธารณะที่ตรงตามความต้องการของประชาชน ซึ่งหมายความว่าแต่ละองค์กรสามารถที่จะริเริ่มให้มีกิจกรรม โครงการ หรือการบริการสาธารณะที่แตกต่างกันได้โดยละเอียด และวิธีการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายเรื่องการแก้ไขปัญหาของประชาชน ชุมชนเป็นที่หัวใจสำคัญ

นอกจากนี้ “แผนที่เพื่อการสร้างสุขภาวะของชุมชน” เป็นสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญ และต้องมีการจัดทำข้อมูลเหล่านี้ให้ถูกต้อง ครบถ้วน และใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบทางเลือกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรและภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่สำหรับข้อเสนอต่อบทบาทของภาครัฐนั้น ผู้เขียนเสนอว่ารัฐหรือส่วนราชการต้องปรับทัศนคติที่มีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมองว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น “แกน” ในการแก้ไขปัญหาของสังคมในระดับพื้นที่ และประการ

สำคัญได้เสนอว่ารัฐต้องให้อิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการริเริ่ม และออกแบบ การจัดการบริการสาธารณะที่หลากหลาย โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเลือกใช้รูปแบบ การจัดการบริการสาธารณะที่หลากหลายได้ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงและขยายผลบริการสาธารณะ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐหรือส่วนราชการเองมีบทบาทในฐานะ “พี่เลี้ยง” ให้แก่ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และมีบทบาทสำคัญในการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ และ ให้ข้อเสนอแนะ อบรม พัฒนาความรู้เทคนิคต่างๆ ในการจัดการบริการสาธารณะต่างๆ ให้สอดคล้อง กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากความเห็นและบทวิเคราะห์/สังเคราะห์ของนักวิชาการทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการรวบรวมความคิด มุมมอง และการนำเสนอทางออกสำหรับสังคมไทยในการลด ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ด้านการเมือง การปกครอง ด้านการพัฒนา ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านสาธารณสุข ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ฯลฯ ทั้งนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มนี้ มีประโยชน์เป็นอย่างมากในทางวิชาการ การพัฒนา และการวิจัยในแต่ละด้านแต่ละสาขาวิชา ทั้งนี้ ผู้วิจารณ์ยังเชื่อว่าความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะทวีความรุนแรงขึ้นหากทุกภาคส่วนปล่อยปละละเลย และไม่เร่งดำเนินการแก้ไขอย่างตรงจุด ก็เป็นการยากที่จะทำให้เหลื่อมล้ำในสังคมไทยลดน้อยลง ยกตัวอย่างเช่น หน่วยงานราชการ บางหน่วยงานไม่สามารถเปิดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาตรวจสอบได้ จึงเป็นข้อโต้แย้ง ได้ว่าหน่วยงานภาครัฐนั้นยังขาดความโปร่งใส สำหรับสังคมไทยที่ยังก้าวไม่พ้นเรื่องของ ความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ และมีความพยายามมาตลอดที่จะก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำดังกล่าว จากความไม่ปกติของสถานการณ์ที่เรียกว่า “การถอยถอยของประชาธิปไตย (Democracy in Retreat)” ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ซึ่งความถอยถอยนี้จะเป็นตัวจุดรั้งความเชื่อมั่นของประชาชน ต่อประชาธิปไตยในระบบตัวแทน ด้วยเหตุที่ว่าตัวแทนของประชาชนที่เข้าสู่ระบบการเมือง ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาระเบิดความเหลื่อมล้ำได้ ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นส่งผลให้เกิด ความแตกแยกในทางการเมืองอันนำมาสู่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เห็นได้จาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ กรณีการชุมนุมของกลุ่ม “เยาวชนปลดแอก” ที่เรียกร้องต่อ รัฐบาลปัจจุบัน เพื่อต้องการให้รัฐบาลนั้นร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ เรียกร้องให้รัฐบาลยุบสภา และเรียกร้องให้หยุดคุกคามประชาชน จากการเรียกร้องดังกล่าวผู้วิจารณ์มองว่า กลุ่มเยาวชน แสดงสิทธิเสรีของประชาชนในฐานะผู้เป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน ไม่ใช่ของใครคนหนึ่ง ซึ่งการแสดงออกดังกล่าวอาจจะมองได้หลากหลายมุม คือ ไม่ได้รับความเป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำ ประชาชนไม่สามารถตรวจสอบกระบวนการทำงานของหน่วยงานราชการได้ เช่นเดียวกับกรณีของกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา และเยาวชนในสถานศึกษาที่ได้ชุมนุมและ

แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความเห็นทางการเมืองภายใต้หลักการและกฎหมาย ทั้งการผูกโบว์สีขาว ชูกระดาดเปล่า หรือชูสามนิ้ว โดยเชื่อว่า การแสดงออกทางการเมือง เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมี และครอบคลุมให้การสนับสนุน ในฐานะเยาวชน อยากเห็น ความเปลี่ยนแปลง และ สร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศ ในขณะเดียวกันโรงเรียนเป็น สถานที่แห่งการเรียนรู้ และบ่มเพาะความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของนักเรียน จึงไม่เห็น ความจำเป็นที่จะต้องปิดกั้นความคิดเห็นของกลุ่มนักเรียน เยาวชน นิสิต นักศึกษา

การแสดงออกทางความคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองเป็นการแสดงออก ที่ไม่ใช่ความรุนแรงดังที่ผ่านมาในอดีต ทั้งนี้ ผู้วิจารณ์ยังเห็นว่าเนื้อหาที่ได้ถ่ายทอดในแต่ละ บทความนั้น ไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่าไม่เคยเกิดขึ้นมาในสังคมไทย หากแล้วแต่เกิดขึ้นมา และมีอยู่ในสังคมไทย อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำ ที่เกิดขึ้น โดยให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เข้ามา ขับเคลื่อนในการพัฒนาและลดความเหลื่อมล้ำร่วมกัน

ด้วยเหตุนี้ สถาบันพระปกเกล้าในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนา ประชาธิปไตย จึงได้ให้ความสนใจเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำ” เพราะเชื่อว่าประเด็นความเหลื่อมล้ำ นั้นมีความสำคัญกับสังคมไทย เมื่อใดที่ความเหลื่อมล้ำถูกก้าวข้ามผ่านไปได้ เมื่อสังคมไทย มีความรู้ ความเข้าใจ และเท่าทันกับสภาพอันเป็นเหตุแห่งความเหลื่อมล้ำและหาทางออก ร่วมกัน จากที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นจนท้ายสุดนี้ ผู้วิจารณ์ได้ให้ความคิดเห็นและวิเคราะห์ตาม ความรู้ที่ผู้วิจารณ์ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ทั้งนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้วิจารณ์น้อมรับ ความคิดเห็นมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ประกาศแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา. (2562, 14 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนพิเศษ 121 ง.
- ปวย อึ้งภากรณ์. (2530). *คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน*. ใน พระคัมภีร์ เมธงกูโร (บก.) และคณะ. *ศาสนธรรมกับการพัฒนา* (น. 135-138). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลดคิมทอง.
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2562). *ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.).
- สถาบันพระปกเกล้า. (2562). *ก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำ: ความท้าทายของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2561). *รายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในระดับภาคของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ภาษาอังกฤษ

- Beck, A. T. (1999). *Prisoners of Hate: The Cognitive Basic of Anger, Hostility, and Violence*. N.P.: HarperCollins Publishers.
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2010). *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. New York: Bloomsbury Press.
- Philpott, D. (2012). *Just and Unjust Peace: An Ethic of Political Reconciliation*. New York: Oxford University Press.